

N. IORGĂ

II
7028
L

UNIREA ROMÂNEASCĂ

Conferința de la 24 Ianuarie ținută
la Societatea „Tinerimea Română“

SSSS

BUCUREȘTI

EDITURA SOCIETĂȚII CULTURALE „TINERIMEA ROMÂNĂ”
1934

112.
N. IORGA

UNIREA ROMÂNEASCĂ

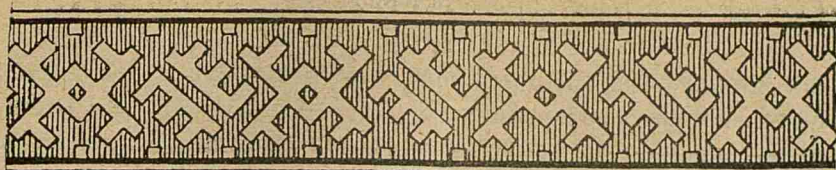
Conferința de la 24 Ianuarie ținută
la Societatea „Tinerimea Română“

SSSS

BUCUREȘTI

EDITURA SOCIETĂȚII CULTURALE „TINERIMEA ROMÂNĂ“
1934

Unirea Românească

Conferința de la 24 Ianuarie a d-lui profesor N. Iorga
la „Tinerimea Română“

Iubiți ascultători,

D-l N. Dumitrescu a făcut un apel la mine să spun adevărul cu privire la Unirea Românească. Mulțumesc foarte mult că mi-a cerut adevărul istoric, unit și cu oarecare experiență de om politic. Fiindcă istoricii sânt de două feluri: unii cari cunosc cărțile, dar n'au trăit viața, și sânt și oameni cari sânt istorici, dar au avut și norocul acesta de a trăi viața. Sânt bucuros că-mi cere adevărul istoric cules din izvoarele timpului și sprijinit pe experiența vieții, așa cum au trăit alții și așa cum am trăit noi, și nu-mi cere frase. Rog chiar pe d. Dumitrescu și pe toți cei de azi, pentru câte zile mai am, să nu-mi ceară frase. Pentru că aceia ce a stricat la noi totul, sânt frazele. Îndată ce ai ajuns să reduci ideia și sentimentul la înfățișarea mai mult sau mai puțin frumoasă a unui număr oarecare de cuvinte, ai omorât, nu în sufletul d-tale unde se poate ca simțirea și cugetarea să fi murit de mult, dar ai omorât în sufletul tuturor puțința de a gândi și simți. Să ne deprindem a vorbi sincer, a vorbi scurt în așa fel încât gândul să treacă de-a dreptul de la o minte care gândește la altă minte care gândește și simțirea să meargă de la o inimă care într'adevăr simte la altă inimă care simte. De aceia, dacă se poate, să ne lăsăm de obiceiul acela de a ne plăti de orice cu câteva cuvinte. Mai bine să ne întoarcem la obișnuita noastră lene națională, mai bine să ne lăsăm numai cu lenea noastră și să nu mai facem ghirlânzi de flori veștede la orice ocazie, în loc ca orice prilej să fie întrebuințat pentru a îmbogăți gândul acestei țeri și pentru a-i încălzi într'adevăr inima.

Să-mi dați voie să vorbesc așa încât și cel din urmă copil

din această sală, cel din urmă ca vârstă — ceia ce înseamnă foarte mult în urma vrâstei mele, dar și a vrâstei d-lui Dumitrescu, cred, — să înțeleagă și el. Pentru că, pe lângă obiceiul pe care-l avem noi de a strica toate aniversările, toate zilele mari

Ferdinand I-ii, întregitorul României.

cu frase, mai avem și alt obicei: vorbim în așa fel încât nu înțelege nimeni și, neînțelegând nimeni nimic, toată lumea este satisfăcută, deși nimeni nu a folosit nimic. Este bine să vorbim în așa fel ca fiecare să culegă ceva și să se întoarcă, dacă nu

mai învățat, mai luminat, cel puțin mai orientat și ceva mai bun decât cum a fost înainte de a ne auzi.

Așa fiind, ia să vedem noi ce a fost Unirea aceasta de la 1859, pentru ca să dăm fiecăruia ce i se cuvine și ca să dăm ceva și celor de cari nu se vorbește nimic. Se poate întâmpla ca datoria față de cei de cari nu se vorbește nimic să fie așa de mare, încât regret că am așa de puțin timp la îndemână pentru ca în numele tuturor să-i pot răsplăti măcar în felul acesta pentru ceia ce au făcut și nu s'a ținut în samă.

Iată, după cărțile care se întrebuințează în școală — unele sânt bune, dar se înțeleg mai rău de cât cum sânt scrise, altele însă se înțeleg chiar cum sânt scrise, adecă nu tocmai așa bine —, după cărțile acestea ar urma că Unirea de la 1859 s'a făcut în felul următor:

Un număr de patrioți români — erau patrioți de dimineață până seara —, al căror gând era îndreptat numai la națiune și patrie, neavând nimic din neajunsurile omenești, niciuna din grijile care, oricum și cât ne-am sili, tot ne mișcă pe noi acum, acești patrioți, mai toți, dacă nu genii politice, cel puțin talente de primul rang, s'au întâlnit de mai multe ori și au pus la cale Unirea Principatelor. Și în cutare odaie de la Iași sau de la București, patrioții aceștia s'au strâns în jurul unei mese și s'a deschis ședința. Fiecare dintre vorbitori și-a arătat dorința de a se realiza imediat Unirea Principatelor. Și iată Unirea s'a făcut. Pe urmă au fost demonstrații pe stradă cu cântece, muzică, și, în toate colțurile, un ordin al cărui ministru o fi fost, a comunicat lucrul îndeplinit. Și pe urmă fiecare Român s'a culcat liniștit supt o plapomă tricoloră și a spus că nu mai are nimic de făcut.

Să-mi dați voie: nu este așa. Întăiu Unirea aceasta, dacă n'a fost făcută în formele ei, a cerut-o întotdeauna, în înțelesul ei, poporul românesc el însuși.

Nu ar fi fost de ajuns nici cei mai geniali oameni politici, nici cei mai mari cărturari, nici cei mai grozavi oratori, capabili de a vorbi de dimineață până seara și de a umplea o singură zi cu discursuri ca pentru o săptămână, nu ar fi fost în stare să facă unirea țărilor acestora, cum și, pe urmă, nu ar fi fost în stare să facă aceia ce s'a făcut în timpul durerosului

războiu, dacă nu ar fi fost în conștiința acestui popor întreg simțirea că nu-i nici o deosebire între un ținut românesc și alt ținut românesc, că toată România trăiește ca un singur popor într'o singură țară. Am spus și acum două zile¹: pe acest temei stătornic, nezguduit, mai puternic decât orice fac cărturarii, pe acesta s'a clădit unirea celor două țeri, și, a doua zi după ce a fost îndeplinită, toată lumea nu s'a mirat de loc, ci a spus: este ceia ce trebuia să fie. Este de mirat numai că lucrul care s'a îndeplinit astăzi nu s'a îndeplinit cu o sută sau două sute de ani înainte.

Prin urmare unirea poporului românesc nu înseamnă un lucru care s'a făcut atunci pentru prima oară, — ceia ce ar fi o greșală. Unirea poporului românesc înseamnă întoarcerea poporului românesc la forma aceasta, una singură, care a fost la început. Acesta este adevărul. Pentru Ardeleni, a merge la noi, aceasta însemna a merge în „Țară“ — în „Țara Românească“, fiindcă așa i se zicea, dar în țara aceia pe care o simțiau ca a lor. Pentru Moldoveni, a trece Milcovul, aceasta nu însemna a se muta în altă țară, a găsi oameni deosebiți de dânșii. A trecut atâta vreme de la anexarea Bucovinei de Austrieci; când s'au simțit Bucovinenii altceva de cât alți Moldoveni? Iar Basarabeni au fost până la 1812 Moldoveni și au rămas așa până în clipa când s'a ajuns din nou ca ținuturile care sânt la dreapta Prutului să fie reunite cu ținuturile care se găsesc la stânga acestui râu. Prin urmare din capul locului s'a întemeiat pe același pământ același popor și râvnirea cea mai firească a acestui popor era să fie în marginile aceluiași Stat. Așa încât, așa cum există aici, în marginea Bucureștilor, în Parcul Carol, un mormânt supț care zace un ostaș care nu are nume și cine se închină la dânsul se închină la toți cei cari au murit și-și arată recunoștința în același timp și față de cei cari s'a întâmplat de au supraviețuit, așa este un fel de Român necunoscut, trăind în toate părțile, care este factorul de căpetenie al Unirii tuturor Românilor. A scăpa pe Moldoveni și Munteni de viața lor deosebită, a scăpa pe Bucovineni de stăpânirea austriacă, a scăpa pe Basarabeni de Ruși, a smulge de supț Unguri pe Ardeleni și Bănățeni, aceasta n'a fost altceva decât întoarcerea de la silă la libertatea dintru început, întoarcerea de la lucrurile ajunse strâmbe la lucrurile care cresc, au crescut și trebuie să crească drept, așa cum se cuvine. Va să zică, iată, avem de

¹ Într'o conferință ținută la radio.

la început un mare factor colectiv al Unirii care este înfățișat de Români de pretutindeni și din toate timpurile.

Dar n'a fost, de la început, un singur Domn Român care să stăpânească mai multă vreme, care să aibă o oaste credincioasă supt ordinele sale, care să fie încunjurat de boieri devotați și să nu fi tins instinctiv către opera aceasta de adunare a tuturor Românilor supt același steag. Numai cât aceasta s'a făcut în deosebite timpuri în forme deosebite, potrivit cu acele timpuri. De pildă Ștefan-cel-Mare, a intrat nu odată biruitor din-

colo de granița care-l despărțea de Țara-Românească. Nu ar fi putut Ștefan-cel-Mare să lege aceste două țeri românești? Nu ar fi putut el, care avea în Ardeal Ciceiu cu părțile Someșului, cu tot colțul ardelean de acolo, o grămadă de sate atârând de dânsul, și care a mers cu stăpânirea sa până în mijlocul Ardealului, la Târnave, până la Cetatea-de-Baltă, care este departe către Apus, nu ar fi putut el să întrebuițeze anume împrejurări pentru a întinde granițele

Ștefan-cel-Mare

țerii sale mai departe? Dar pe atunci nu era idealul nostru de acum, nu erau țintele pe care le avem astăzi înaintea ochilor. Oamenii cu aceleași sentimente, cu aceleași idei de basă aveau înaintea ochilor altfel de posibilități de formă. De aceia Ștefan-cel-Mare a pus în Muntenia pe Domnii pe cari-i voia, și, când Domnii aceștia, siliți de nevoile situației lor — erau la doi pași de Giurgiu, prin urmare în gura Turcilor, — când aceștia au fost siliți, ca Basarab-cel-Bătrân și Basarab-cel-Tânăr, ca Vlad Călugărul, să meargă împotriva lui, cu Turcii, Ștefan-cel-Mare a scos pe

Domnii necredincioși și a pus în locul lor alți Domni. Aceasta însemna tot un fel de unire românească, cu acea deosebire că în Moldova este stăpânul, stăpânul care face să joace umbrele ce stăpânesc de formă dincoace : acesta este adevărul. Și aici, de și mă găsesc înaintea unor ascultători în mare parte elevi ai școlilor, și nu la Academia Română — la care de o bucată de vreme nu mai am prilejul să merg —, dacă mi se îngăduie, am să observ un lucru: că, în legăturile dintre Moldova și Muntenia, Ștefan-cel-Mare ar fi putut să introducă un principiu de vasalitate. Știți că pe vremea aceia un stăpânitor era suveran și celălalt vasal, adică: cel mai puternic făcea pe cel mai slab și care avea nevoie de dânsul să îndeplinească actul acela de închinare, cum Ștefan-cel-Mare a fost silit s'o facă odată față de regele polon și cum o mulțime de Domni moldoveni mai înaintea lui și după el au făcut-o. Dar niciodată Ștefan-cel-Mare n'a înțeles să așeze în Muntenia un vasal. Legăturile dintre puternica Moldovă și Muntenia mai slabă au fost pe vremea lui legături de frăție românească. Ștefan era ca un fel de părinte față de Domnii mai tineri, de obicei, din Muntenia. S'a întâmplat astfel, pe la 1600 și ceva, după Mihai Viteazul, un cas când în Moldova era Radu Mihnea și în Muntenia fiul său, „coconul“ Alexandru, și Doamna stătea în București cu copilul, iar tatăl stătea în Moldova la Iași și, după ce au ars Curțile de la Iași, la Hârlău. Dar acest lucru nu înfățișează de cât tot o unire românească. A murit Radu Mihnea la Hârlău și corpul lui a fost dus de boierii Moldovei și Munteniei, cari, aceștia, s'au dus până la Hârlău în ținutul Botoșanilor, de-a lungul a mai mult de o jumătate din Moldova, și l-au adus aici la București de l-au îngropat la „Radu-Vodă“, unde se vede și acum mormântul lui. Adică fiul și Doamna au îngropat în pământul acesta muntenesc, de unde era originea lui Radu Mihnea, pe acela care ajunsese să stăpânească Moldova. Dar de sigur că gândul lui Radu stăpânise și o țară și cealaltă.

A venit o epocă în care toate popoarele din Europa au fost călăuzite de anumite idei, care s'au chemat ale Renașterii. Renașterea se sprijină pe antichitate. Oamenii de la 1500—1600 înțelegeau să aducă vremurile lor la starea în care era lumea pe vremea Romanilor și Grecilor de odinioară. Și, atunci, de odată, ideia romană a răsărit și aici și a răsărit în același timp și ideia Daciei lui Decebal cucerită de Traian, ideia reîntemeierii

acestei Dacii. Și astfel, ne trezim, de odată, la câteva decenii de la moartea lui Ștefan-cel-Mare, la o jumătate de veac și ceva după ce marele Domn închisese ochii, cu un străin, Grec de origine, care învățase în Franța, fusese în oastea lui Carol Quintul, trecuse pe la Königsberg, trăise în Polonia și în cele din urmă ajunsese Domn în Moldova. Despot-Vodă, care a stăpânit numai câțiva ani și a fost omorât de o răscoală a boierilor, cari nu-l iubiau. Despot-Vodă s'a îndreptat către Munteni și li-a spus că, amândouă țerile fiind țeri românești, cu oameni având aceiași limbă, aceiași origine, li trebuie să trăiască împreună. Și, gândul lui Despot umbla și la Ardeal. Avem o proclamație uimitoare în care, cu trei sute de ani înaintea Unirii de la 1859, el vorbește despre strămoșii romani și despre toate datorile care vin pentru urmașii lor din această mare și singură obârșie.

Și pe urmă a venit Mihai Viteazul, care s'a găsit de odată prins de idelle care erau ale timpului său și li-a dat nota puternică, entusiastă a temperamentului său. Dar de atâtea ori trecuseră oștile muntenești și moldovenești în Ardealul care se frământa de moarte, în starea nesigură pe care o avea după căderea regatului unguresc de odinioară. Atunci la orice prilej treceau și unii și alții în Ardeal, fluturau steagurile noastre pretutindeni; în bisericile de acolo, clădite cu banii acestor Domni, se vedea Voevodul Munteniei și Moldovei ascultând slujba religioasă. Mihai Viteazul a mers astfel cu geniul lui militar pe un drum pe care l-au tăiat alți înaintași, și de aceia Mihai Viteazul nu a mers ca unul care încearcă, care îndeplinește un gând curios răsărit în mintea lui, — și numai de aceia toată boierimea a mers după dânsul în această încercare. Toți curtenii lui au mers și au dat tot ce puteau să dea pentru întărirea acestei opere.

Când Mihai Viteazul s'a dus, după dânsul un Român din Bosnia, unde se mărgenește Bosnia cu Croația, un catolic care fusese în serviciul Porței, italianizat ca limbă, avea legături cu Împărăția germană, Gașpar-Vodă Gratiani. Îndată el a căutat să-și facă oști și s'a aliat cu Polonii pentru a câștiga independența Moldovei. Și toți urmașii lui Mihai Viteazul au visat de Ardeal, cum îl avusese el când era „Craiu“, cum zic documentele. „Craiu“ în Ardeal a fost și Radu Șerban, care a biruit de două ori în marginea Brașovului și de a cărui sabie a căzut pe câmpul de luptă Moise Szekély, prinț al Ardealului, iar alt

dușman al lui, Gavril Báthory, a scăpat numai prin fugă de aceeași soartă. Radu, Mihnea, adus de Turci, om pașnic, — ați văzut că moare la Hârlău și este îngropat la București, — sprijinindu-se înainte de toate pe tot felul de combinații diplomatice, nu face altceva decât a îndeplini în Domnia lui, prin mijloace

Mihai Viteazul.

de dibăcie, cu banii pe cari-i da în dreapta și în stânga, idealul lui Mihai Viteazul, măcar în marginile acestea mai înguste dintre Carpați și Dunăre. Când, mai târziu, Vasile Lupu a voit să pună Domn în Muntenia pe fiul său, pe fratele său, când și-a luat titlul de Domn al Munteniei și al Moldovei, era altceva decât

idealul apusean al Renașterii. Vasile Lupu, care ca boier se chema Lupu și numai ca Domn a luat numele împăratului bizantin Vasile, acela care a dat legi întregii creștinătăți, Vasile Lupu, simțindu-se un fel de împărat bizantin, era stăpânit de acea idee că va putea dura la loc Roma cea nouă, că, ajutat de Poloni, va merge la Constantinopol și-și va pune pe cap coroana Împăraților acelora „binecuvântați de Dumnezeu“. În marea lui mândrie, cu amintirile acelei Rome bizantine, a încercat și el unitatea românească.

Pe urmă au venit Fanarioții, pe cari dese ori îi vedem așa cum îi vedeau unii Greci invidioși pe dânsii, Grecii cari nu ajungeau și se ridicau împotriva acelora cari ajunsese. Mutându-se dintr'o țară în alta, simțindu-se în Iași ca și în București, făcând în Domniile lor de atâtea ori această schimbare — de unsprezece ori a stăpânit Constantin Mavrocordat și a dus cu dânsul boierii din Moldova în Muntenia și din Muntenia în Moldova —, ei au realizat o adevărată unire. Racovișteștii s'au isprăvit în secolul al XIX-lea în Muntenia; venind din Moldova-de-Jos, aici li s'a stins neamul. Cu mutarea aceasta a unei boierimi în țara cealaltă, cu deprinderea aceasta de a vedea pe Domnul din București a doua zi în Iași, știind că se poate întoarce în primul lui Scaun de stăpânire, vedeți d-voastră ce mai înseamnă, în astfel de condiții, o graniță.

Se întâmpla ca tatăl să stăpânească mai mult în Muntenia, iar fiul să fie Domn întâiu în Moldova.]Cei]doi] Ipsilanti, Alexandru, așa de cuminte, și Constantin așa de îndrăzneț, aceștia au avut pe rând cele două Scaune românești. Și iată am aici un act de Domn fanariot care se intitulează „al Moldovei și al Valahiei“.

Radu-Vodă Șerban

Data este 1807. E al doilea Domn fanariot de la începutul secolului al XIX-lea care a fost stăpânitor pe amândouă țerile: întâiu Mihai Suțu și pe urmă acest Constantin Ipsilanti. Întâmplarea a făcut ca în timpurile din urmă să-mi cadă acest document în mână, document care este fără importanță, dar căruia titlul acesta îi dă o valoare deosebită.

Și atunci iată că am ajuns și generația Unirii.

Generația aceasta a Unirii, ce a adus nou în ce privește Unirea românească? A adus concepția de Stat, felul cum se înțelege un Stat în secolul al XIX-lea. Înainte de acest secol, înainte de era națiunilor care trăiesc ca națiuni pe un teritoriu național și în toată întinderea acestui teritoriu național, nu-i venise în minte cuiva să ceară cu toată hotărârea ca dreptul unei națiuni de a trăi în libertate totală, deplin unită, ca dreptul acesta să fie recunoscut. Dacă ar fi cerut cineva aceasta în secolul al XVIII-lea, dacă ar fi fost un om genial la noi a cărui minte să treacă peste vremea lui, care să fi cerut Unirea aceasta românească, fie între Carpați și Dunăre, fie mai departe, n'ar fi fost înțeles. În secolul al XIX-lea se înțelege și înăuntru și în afară. Și atunci ideia Unirii a venit de la sine, ideia Unirii realizate în cuprinsul acelorăși hotare.

Vasile Lupu.

A fost un cas când Coroana Țerii-Românești a fost oferită, în numele tineretului, Domnului Moldovei. Cu vre-o douăzeci de ani înainte de Unire, de aici din Muntenia, unde stăpânia Alexandru Ghica, s'au dus tineri cari au oferit și Coroana Munteniei lui Mihai Sturdza, Domnul Moldovei. Dacă acest om cu însușiri cu totul superioare ar fi avut curajul, dacă n'ar fi fost și amenințarea rusească dincolo de Prut, s'ar fi putut vedea această minune: că, adecă, de la sine, prin oferirea acestei Co-

roane din partea unei noi generații, încă din 1840 Unirea se îndeplinea. Generația de la 1840 înaintea celei de la 1859 a crezut astfel în necesitatea Unirii. Un Câmpineanu a cutreierat Europa, și a plătit cu închisoare și exil acest drum, pentru a căpăta, nu numai Unirea Munteniei cu Moldova, dar, cum se aștepta un războiu european, el avea gândul de a încerca și către Basarabia, și către Bucovina, și poate și către Ardeal. Generația de la 1859 este deci *a doua* generație care, potrivit principiilor naționale ale secolului al XIX-lea, a hotărât Unirea. Cea d'întâiu generație a fost aceia a boierilor de la 1840, pe cari nu se cade să-i uităm. Se tot vorbește de Kogălniceanu, cea mai genială minte a timpului, sau de Costachi Negri, un om așa de nobil; se vorbește de cei din Muntenia, mai mult revoluționari decât naționali, mai mult roșii decât tricolori, mai mult republicani decât urmărind ideia unui singur monarh peste țările. Ei au avut norocul să îndeplinească opera de la 1859. Pentru că la 1840 războiul pe care se conta nu s'a făcut, iar la 1859 se făcuse împotriva Rusiei, și se pregătia și războiul împotriva Austriei, pe care l-a făcut Napoleon al III-lea îndată după aceasta.

Așa încât tinerii, așa de stimabili, de la 1859, cari și-au pus toată credința lor, cari și-au jertfit toate prejudecățile lor, cari au călcat în picioare toate ambițiile lor, au făcut Unirea aceasta de la 1859 cu atât mai multă încredere și folos, cu cât nu făceau altceva decât să ducă înainte, cu aportul lor personal, o operă începută și continuată de generația anterioară.

Și de aceia nu este îngăduit niciunei generații să se îndepărteze de idealul națiunii sale, pentru că s'ar produce o știrbire, și este foarte greu s'o iei de la capăt. A crea o tradiție este lucrul cel mai înalt, a o servi este întâia datorie, a o părași este o crimă. O generație cu idei de internaționalism zăpăcit, cu idei de socialism nepotrivit, cu idei de hitlerism — care, unde este, acolo să rămână —, o astfel de generație iese din drumul firesc al națiunii noastre. Alte popoare fac lucruri mici cu violență; noi am făcut lucrurile cele mai mari cu cea mai desăvârșită omenie, și acțiunea noastră a pornit totdeauna dintr'o inimă curată și dintr'o minte chibzuită. Inimi curate și minți chibzuite, acestea le cerem de la un întreg tineret, pe care numai cine nu-l cunoaște îl poate calomnia și prigoni.

Și, atunci, iubiți ascultători, Unirea aceasta s'a săvârșit cuminte,

așezat, fără zgomot, fără a face silă nimănui, printr'una din acele sfinte îmbrățișări tăcute care sânt în obiceiul nostru. Nu sântem o națiune demonstrativă și pupăcioasă. Să știți că acei pupăcioși și demonstrativi au săltat alături, sau că originea lor vine de aiurea. Noi ne ferim și față de copiii noștri de a ni vădi simțirea; noi nu ni alintăm copiii și nu ne iubim în public. Cine-și nenereste copiii, aceștia sânt oameni ușori cari-și cresc rău familia, și asigur pe persoana feminină sau masculină, căreia i se fac demonstrații de același fel, de le vede toată lumea, că supt această aparență se ascunde o viață care nu corespunde de loc cu momentul acesta demonstrativ.

Așa sântem noi, și așa am făcut Unirea de la 1859. Aici am de observat încă un lucru, și cu acest lucru încheiu, fiindcă glasul meu nu va putea spune niciodată ceia ce este în sufletul poporului nostru, așa cum o spune cuvântul trecut prin voci mai tinere decât vocea mea și având ceia ce un cântec prinde de la toți cei ce l-au cântat înaintea momentului când este cântat din nou. Iată ce voiam să vă spun: a doua zi după un act național, care este Unirea de la 1859 sau cea de acum, este o datorie pe care nici cei de la 1859 n'au împlinit-o și nici noi după Unirea cu Basarabia, Ardealul și Bucovina. Afirm că Unirea nu este pecetea de la sfârșit, ci este numai cea d'intâiu literă de la început. După Unire trebuie să înceapă o întregă operă de confundare sufletească. În ce privește clasele de jos, acestea n'au nevoie de o astfel de propagandă. Niciodată un Muntean dintre muncitorii pământului n'a scos ochii uuuu plugar moldovean pentru că este din altă parte; și ei n'au între dânsii întreceri pentru anumite situații, pe când cei de sus, intelectualii, profesorii, funcționarii, aceia, fiecare ar dori, natural, să aibă cât mai mult acolo unde s'a născut și a trăit. Prin urmare trebuie ca, de la început, să fie deprinși, nu țeranli, ci cărturarli, stăpânitorli, cu situația aceasta nouă.

Ei bine, trebuie să spun că nu s'a făcut așa. Eu am apucat vremea când mulți Bucureșteni habar n'aveau de ce este Iașul și erau foarte mulți leșeni cari nu numai că nu știau ce este Bucureștiul, dar arătau o mare dușmănie pentru el. Am cunoscut o femeie foarte cultă, dintr'o familie înrudită cu a mea, care spunea că pentru nimic în lume nu și-ar trimete copilul să învețe la București; și ea a trăit și a murit fără să fi trecut vadul Milcovului. Am avut o rudă și mai apropiată, o profe-

soară care făcuse studii universitare; niciodată n'a ieșit din Moldova și niciodată n'a simțit măcar dorința, necum nevoia de a cunoaște cealaltă țară românească. Câți cunoșteau Basarabia, Ardealul, Bucovina, îi puteai număra pe degete. Treceau cu trenul spre Apus și, când aveau să numească o localitate, o numiau cu numele dat de străini, — întâlnim de altfel aceste nume și azi în gazete, în reviste, în cărți. În privința aceasta mult timp nu s'a făcut nimic, absolut nimic. Când am scris eu cele d'întăiu cărți de călătorii în România — înaintea lor erau numai cărțile lui Bolintineanu de pe la 1850; și de atunci nu găsisese cu cale nimeni să înfățișeze oamenilor dintr'o parte a României ceia ce se întâmplă și se găsește în altă parte a ei—, pentru mulți a fost o uimire. Cartea a avut succes din cauza aceasta. Dacă, între persoanele care mă ascultă, sânt cari cunosc cărțile mele: „Drumuri și Orașe“, „Sate și Mănăstiri“ din România, cele despre Basarabia, Ardeal și Bucovina, scrise cu multă iubire, vor recunoaște că generația de acum treizeci-patruzeci de ani a luat și de acolo dorința de a se întâlni de la o țară la alta, ceia ce din fericire s'a întâmplat astăzi.

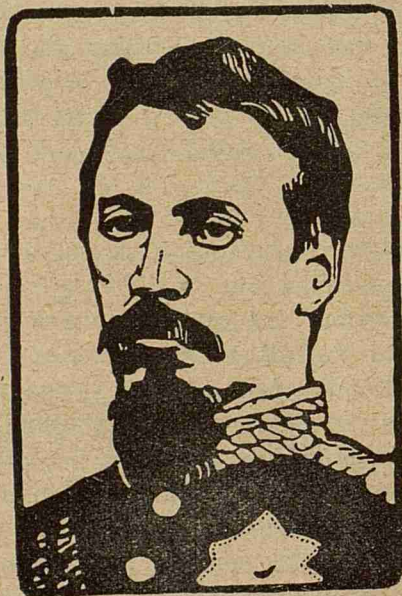
— Dacă totuși s'a produs o apropiere din ce în ce mai strânsă, până la o confundare, măcar aparentă, între Moldoveni și Munteni, aceasta s'a făcut pe altă cale: prin ofițerii mutați din Muntenia în Moldova și din Moldova în Muntenia. Am apucat în copilăria mea ofițeri munteni cari aveau, evident, în ce privește felul de a vorbi, unele obișnuințe altfel decât ai noștri. Apoi și prin profesori: îmi aduc aminte — și o spun în cartea mea „O viață de om“ — în casa pe care o ținea cu chirie mama mea, a apărut un profesor, Leonida Grigoriță, Muntean, care scria și la „Familia“ dela Pesta, având astfel legături cu Ardealul, și care pentru mine, depiins în mediul acesta pur moldovenesc — afară de un profesor ardelean toți erau din Moldova, — era ceva cu totul neobișnuit. Ceva foarte plăcut, de sigur, fiindcă limba era mai clară decât limba vorbită de noi, dar totuși ceva neobișnuit, de și aceasta nu trebuia să fie după atâta vreme de la Unire, fiindcă era prin 1880. Dar și până acum, din nenorocire, în anumite școli din Moldova profesorii își permit să țină lecții într'o formă care amintește mai mult provincia în care s'au născut decât să însemne limba românească așa cum s'a făcut pentru toate provinciile. Tot felul de șoșoieli, un fel de scădere de valoare a vocalelor, acestea pot fi bune în conversație acasă la d-ta, dar, când

ești pe catedră, precum, azi, ca Ardelean, nu-ți este permis să vorbești ca acasă, tot asemenea, dacă ești Moldovean și vorbești acasă ca la Verești sau la Herța, unde are graiul moldovenesc anumite particularități, să faci bine să le lași acasă, iar, când urci scările catedrei, să vorbești limba așa cum au scris-o marii scriitori ai noștri în forma definitivă. Au ajutat foarte mult la mișcarea aceasta și funcționarii. Dar, vedeți, nu trebuia să o facă numai ofițerii și profesorii mutați în alt ținut, numai funcționarii, ci toată lumea. Să se atragă bursierii din Moldova în Muntenia și din Muntenia în Moldova. Iată, când s'a făcut Unirea aceastălaltă, cea mare, eu n'am fost pentru ideea multor Universități în toate colțurile, ci pentru școli înalte care să aibă fiecare anumite cursuri: una mai mult de filologie, alta de istorie, alta de teologie, alta de medicină, pentru ca să se atragă Români din toate părțile în același loc, iar nu să stea fiecare în bârlogul său, ca să-și aducă aminte mai mult de stăpânirea străină decât de țară.

Învățătura de atunci să ni servească acum, când sarcina este cu mult mai grea. Fiindcă atunci aveam a face cu Unirea a două provincii în care erau numai Români, iar ceilalți veniseră cu traista, cu tăgârța, ca în Bucovina Rutenii, cu buceaua, ca Evreii în Moldova. Prin urmare dreptate față de toată lumea și observarea legilor și a omeniei, dar dreptul cui a făcut Statul. Deci numai cu noi și ca la noi, având datoria de a ținea în samă înainte de toate de noi. Am luat însă dăunăzi ținuturi unde e și o populație străină foarte numeroasă, cultă, solidară, conștientă, bogată, și populația aceasta se sprijină pe drepturi istorice, pe pergamente care se suie până la anul 1100. Poți proceda față de dânșii ignorându-i, cum procedezi cu un număr de veniți pentru un câștig de dincolo de granița Bucovinei ori a Basarabiei, sau față de un număr de Rusneci strecurați în districtul de Nord al Moldovei? Cum sânt odată acolo, nu-i vei scoate, ci li vei cere să muncească și pentru țara în care se găesc, să-i asculte legile, să-i respecte nația dominantă; dar, în afară de aceasta, trebuie să fie luați în considerare cei cari sânt vechi. Cât despre cei cari vin cine știe cum, în privința lor luarea în considerare atârnă de la bunătatea noastră, câtă o putem, câtă o socotim că este și proprie situației noastre generale. Însă, atunci când am căpătat ținuturi în care nu sântem singuri, la noi ne putem face de răs, dar înaintea străinilor

nu trebuie să ne facem de răs ; noi între noi, dacă vrem, ne putem și batjocori, dar oricine din acele ținuturi spune un singur cuvânt împotriva României, înaintea străinilor, săvârșește o fără-de-lege.

În același timp, Unirea Moldovei cu Muntenia n'a ieșit dintr'un tratat. Tratatul de la Paris n'o prevede. Acest tratat prevede alte forme, iar noi am călcat tratatul de la Paris și am făcut din Principatele-Unite o singură Românie, și, atunci când trebuia să facem un Domn într'o țară și un Domn în altă țară, am luat pe colonelul Alexandru Cuza și, după ce l-am ales Domn în Moldova, l-am făcut Domn și în Muntenia.

Cuza-Vodă.

Și aici adaug ceva față de un obicei răspândit în timpurile noastre, când se iea Monarhul une ori puțin mai în ușor, pe când nimeni n'ar trebui s'o facă și încă mai puțin să bată din picior înaintea Monarhului României. Acel care o face este un netrebnic ; cei de la 1859 față de Alexandru Ioan Cuza n'au făcut așa. Eu am cunoscut pe Doamna Elena. Am văzut-o când se împliniau cizzeci de ani de la Unirea Principatelor. Am mers cu două studente și i-am dus un pergament de omagiu. Am găsit o bătrână pierdută într'un

fotoliu, mărunță ca un greieraș : abia i se auzia glasul, și lângă dânsa era un doctor care-i spunea cât să vorbească. Și ea mi-a spus un lucru pe care nu-l pot uita. Iată ce mi-a spus Doamna Elena : „Vezi d-ta, când se întâmplă că este cineva din altă țară Rege, făcând parte dintr'o dinastie, e firesc ca lumea să se închine înaintea lui. Dar Vodă“ — ea îi zicea întotdeauna Vodă și Măria Sa — „Vodă fusese laolaltă cu toți, petrecuse cu toți, și totuși de a doua zi colonelul Cuza, devenit Alexandru Ioan I-iu, a fost Domn ca și cum ar fi venit dintr'o veche dinastie“.

Generația de la 1859 în această privință ne poate învăța pe noi.

Dar noi am călcat atunci tratatul din Paris și Unirea am făcut-o noi printr'un „fapt îndeplinit“: Italia a împrumutat de la noi faptul îndeplinit, și o recunoaște. Dar, după ce noi la 1859 trecusem peste tratat, nimeni nu ni putea scoate ochii venind să ni spună : „v'am dat, vă putem lua“. Dar, acum, oricare fuseseră jertfele noastre, a fost un act european acela care a creat România. Pe vremea aceea nimeni nu judeca viața unui popor după interesele generale europene sau mondiale; am ajuns însă, azi, din nenorocire, în ce privește independența Statelor, acolo, de câte-un diplomat de aiurea îți judecă și hotarele țerii d-tale după interesele europene și mondiale. Prin urmare este astăzi o primejdie care nu era atunci, căci n'am avut numai „faptul îndeplinit“ al nostru, ci am așteptat și tratatele europene. Astfel ceia ce lipsește, ce n'am impus lumii numai prin „faptul împlinit“, din voința noastră, trebuie să adăogim astăzi prin conștiința noastră.

Această conștiință a noastră cere însă un lucru : o generație de oameni cinstiți și curați. Curați, cari să respecte, supt forma familiei sau supt formă de Stat, o autoritate care nu se poate înlocui. Ea cere ca ei să fie niște oameni profund ordonați în sufletele lor și în acțiunile lor, lăsând să se vadă în orice act acea curăție și cuviință. Fiindcă eu nu vreau ca peste mormintele noastre, cari am săvârșit, să vie plângerea unei alte generații, care, peste generația ce se ridică acum, să poată spune : Păcat că întemeietorii n'au avut urmași vrednici de dânșii !

Așezământul tipografic
„Datina Românească“
Vălenii-de-Munte
(Prahova)